

Het ontstaan van Libanon (1918-1926)

Ferdinand Smit

Inleiding

Het Midden-Oosten is een lappendeken van religieuze, etnische en culturele gemeenschappen. Nergens is dit verschijnsel duidelijker dan in het gebied van het huidige Libanon. De verschillende achtergronden en uiteenlopende ervaringen in de geschiedenis hebben bij vele groepen tot verschillende, en vaak onderling botsende, politieke visies en aspiraties geleid. Binnen het Ottomaanse Rijk bestond een systeem van afgewogen rechten en plichten tussen de verschillende religieuze groeperingen en van loyaliteit aan de staat, ongeacht religie of etniciteit. Sinds de eeuwwisseling trad in het gebied van het huidige Syrië en Libanon een Arabisch en een christelijk-Libanees nationalisme in toenemende mate op de voorgrond, waardoor het oude stelsel van afspraken onder druk kwam te staan.

De Arabische nationalisten, overwegend soennitische Arabieren, hingen de theorie aan dat het buitenland door middel van interventies de Arabische 'natie' had verdeeld, teneinde de Arabieren te verzwakken. De grootse en krachtige Arabische cultuur van de eerste eeuwen van de islam zou kunnen herleven, indien de Arabieren de kans zouden krijgen zich te herenigen. Voor een groot aantal niet-Arabische minderheden in het Midden-Oosten was dit perspectief weinig aantrekkelijk. Ook de niet-soennieten voorzagen dat zij slechts een ondergeschikte rol zouden kunnen spelen. Vele minderheden zagen daarom meer in het verdelen van het gebied in kleinere, min of meer homogene, religieuze of etnische entiteiten. Deze tendens werd vooral ondersteund door Frankrijk, dat weinig heil zag in een groot Arabisch-soennitisch rijk.

Voorstanders van dergelijke kleine, homogene gebieden waren met name sterk in het Libanese bergland. Hier woonden in de noordelijke bergen (het Libanon-gebergte of kortweg 'De Libanon') overwegend katholieke maronieten en in het centrale gedeelte vooral druzen, heterodoxe moslims. In het oosten (de Bekaavallei) en het zuiden (de Jabal Amil: het gebied ten zuiden van de rivier de Litani) leefden voornamelijk sjiïeten en in de kuststeden soennieten. (Zie kaart 1 en 2). Verspreid over het gebied woonden verder Grieks-orthodoxe en Grieks-katholieke christenen en volgelingen van kleinere christelijke stromingen.

De doelstelling van de christelijk-Libanese nationalisten was een onafhankelijk Groot-Libanon met een christelijke identiteit binnen 'natuurlijke en historische' grenzen en onder Franse protectie. Dat een dergelijk Groot-Libanon ook een aanzienlijke niet-christelijke bevolking zou omvatten, werd goeddeels buiten

beschouwing gelaten. De maronieten, een compacte minderheid met een lange geschiedenis en nauwe banden met katholiek Europa, waren de drijvende kracht achter het Libanees nationalisme.

Een Libanese politieke entiteit ontstond volgens de christelijke geschiedschrijving met de druzische Ma'n dynastie rond 1590. Deze dynastie bracht maronieten en druzen bijeen, waarmee de basis werd gelegd voor tweeënehalve eeuw samenwerking, namelijk tot de sektarische onlusten van 1840. In deze periode zou het Libanongebergte een afgezonderde politieke eenheid zijn geworden. Het eigen karakter van deze gemeenschap was in de loop der eeuwen versterkt door het geïsoleerde leven in de bergen. De 'officiële' historiografie van de Maronitische Kerk schildert de maronieten als een hechte gemeenschap van niet-Arabische afstamming in een zee van (vijandige) islamitische Arabieren. Deze geschiedschrijving is verre van objectief en op een aantal punten aanwijsbaar onjuist,¹ maar diende als basis voor claims voor een eigen Libanese staat. De Arabische nationalistenvan zagen de christelijk-Libanese politieke aspiraties als niet verenigbaar met hun ideaal van een pan-Arabische staat en zelfs als een acute bedreiging, gezien de sterke Franse steun aan de christenen.

Frankrijk claimde als historische beschermer van de katholieken enerzijds en op economische en culturele gronden anderzijds speciale rechten in de Levant. Franse geestelijken waren eeuwenlang actief geweest in het onderwijs in de Libanon en Syrië. Frans was de culturele en literaire taal geworden van de bovenlaag en met name in de betere christelijk-Libanese kringen had Frans het Arabisch vervangen als eerste taal. Behalve een 'mission civilicatrice' had Frankrijk ook economisch en politiek belang bij een versterkte aanwezigheid in de Levant. Franse banken hadden aanzienlijke investeringen gedaan in het Ottomaanse Rijk en Franse bedrijven hadden vrijwel een monopolie over spoorwegverbindingen en aanzienlijke belangen in bedrijven en nutsfaciliteiten in de regio. Het Franse beleid ten aanzien van de Levant was ook een kwestie van nationaal prestige en binnenlandse politiek. Een sterke lobby in Frankrijk zorgde ervoor dat Libanon als tweede punt op de nationale politieke agenda stond, slechts voorgegaan door de kwestie Elzas-Lotharingen. De sterke betrokkenheid bij de gang van zaken in de regio en het wantrouwen tegenover vermeende Britse aspiraties die erop zouden zijn gericht Frankrijk een invloedssfeer af te nemen welke volgens velen al eeuwenlang rechtens aan Frankrijk toekwam, zorgden voor een scherpe confrontatie met Engeland over het Midden-Oosten.²

In het onderstaande zal worden ingegaan op de wijze waarop Libanon tot stand kwam in de woelige jaren na de Eerste Wereldoorlog. Beschreven wordt hoe de verschillende actoren tegen de creatie van Groot-Libanon aankeken en op welke

manier zij trachtten hun doelstellingen te verwezenlijken. De uitkomst van dit proces stond geenszins van te voren vast en werd in aanzienlijke mate beïnvloed door ontwikkelingen in de rest van het Midden-Oosten en elders in de wereld. In de conclusie wordt tenslotte ingegaan op de vraag of in het moeizame proces tussen 1918 en 1926 uiteindelijk een levensvatbare staat tot stand is gekomen.

Voorgeschiedenis

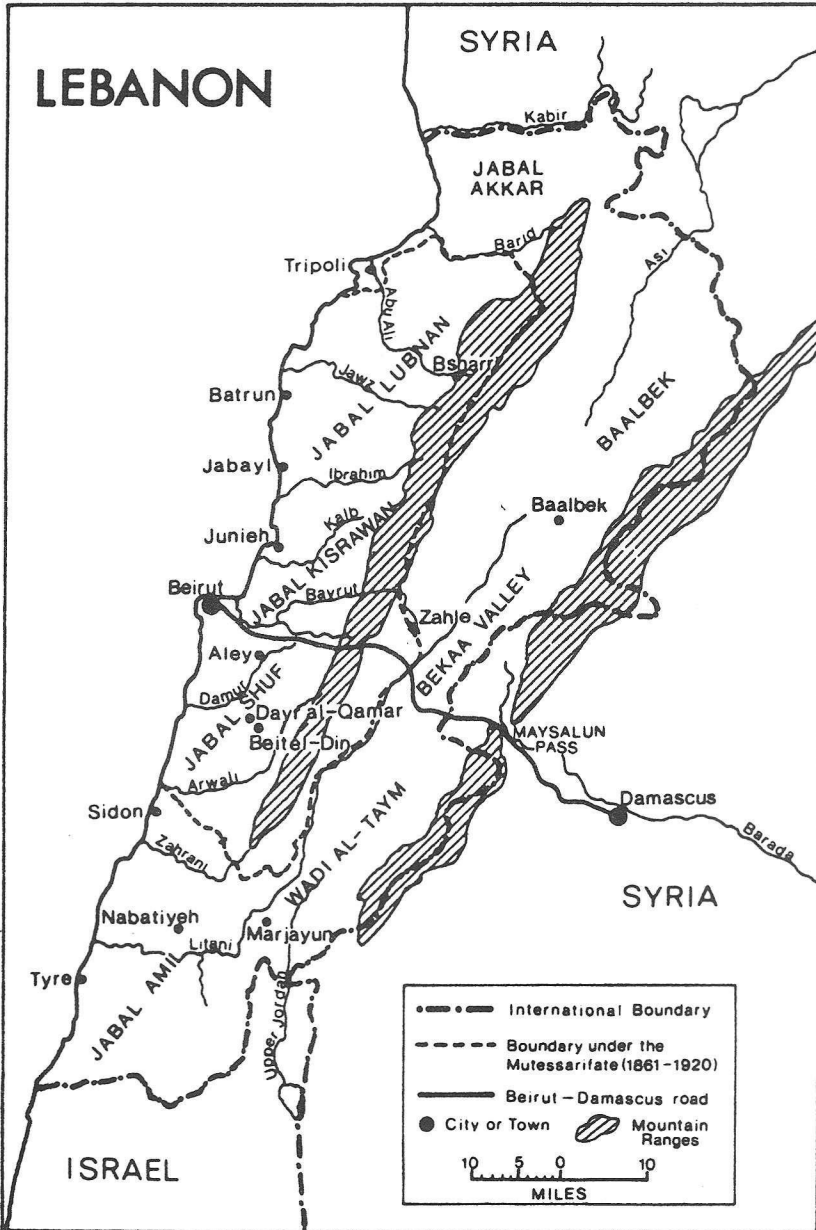
Oplopende spanningen tussen druzen en maronieten als gevolg van veranderende machtsverhoudingen in het Libanongebied leidden in 1840 en 1860 tot bloedige gevechten tussen beide bevolkingsgroepen. Hierbij vielen duizenden slachtoffers. Deze slachtpartijen vormden in 1860 de aanleiding voor een interventie door Europese grootmachten, waarbij Frankrijk een vooraanstaande rol speelde. Na de Europese interventie ontstond, op basis van het 'Règlement Organique', een politieke structuur die na de Eerste Wereldoorlog de basis zou vormen van de Libanese staat.

Een autonome Ottomaanse provincie (Mutasarrifa) van de (Berg) Libanon werd gevormd, onder een Ottomaanse christelijke gouverneur. Naast deze gouverneur werd een Administratieve Raad van de Libanon ingesteld, een adviesorgaan met proportionele vertegenwoordiging van de diverse religieuze groeperingen: vier maronieten, drie druzen, twee Grieks-orthodoxen, een Grieks-katholiek, een sjiiet en een soenniet. De Ottomaanse vrijheid van handelen werd door de Europese grootmachten sterk ingeperkt en de bewoners van de Libanon kregen privileges zoals vrijstelling van dienstplicht en belastingen.

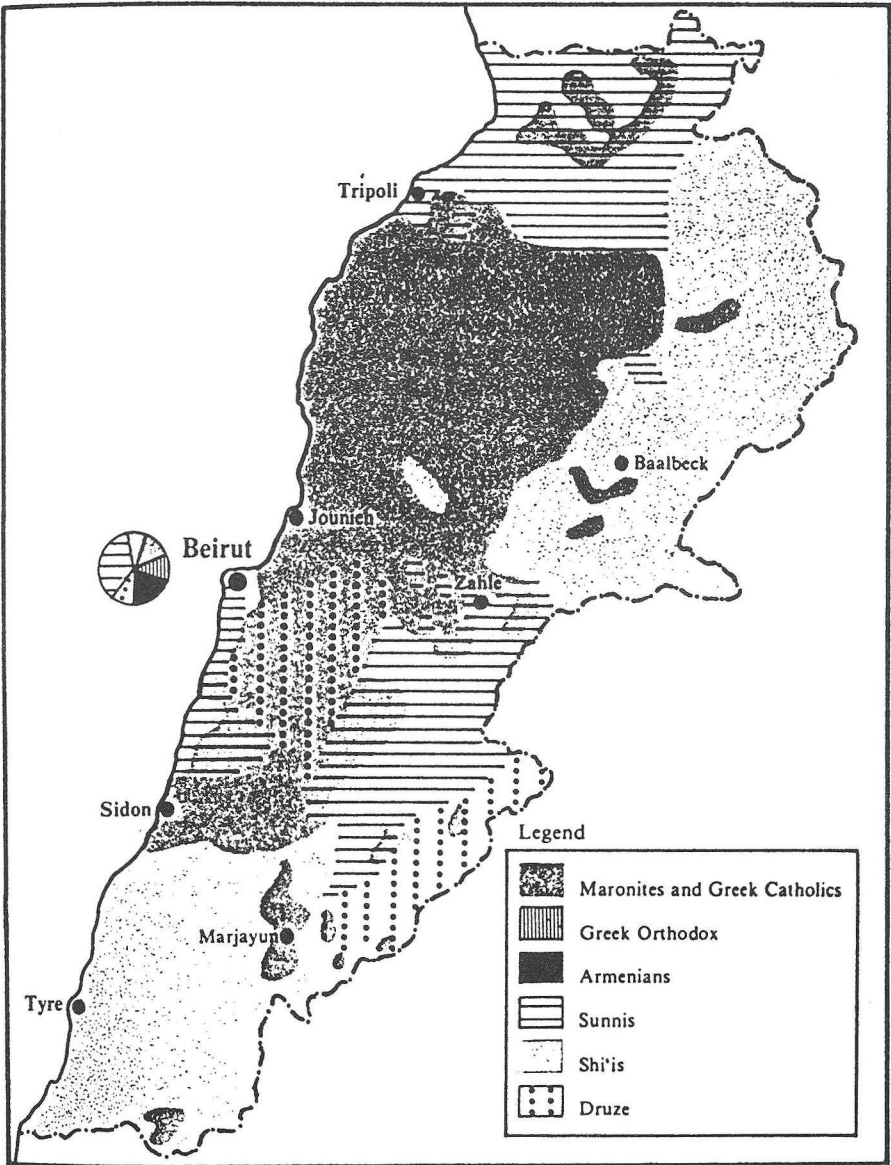
De revolutie van de Jong Turken in 1908 ging als een schokgolf door de Arabische gebieden en prikkelde nationalistische ideeën. Terwijl het Arabische nationalisme in het Midden-Oosten snel aanhang won, consolideerde het christelijk-Libanese nationalisme zich in de Libanon. Het nieuwe beleid van centralisatie van de Jong Turken stond haaks op het onafhankelijkheidsverlangen van met name de maronieten.

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en de keuze van het Ottomaanse Rijk voor de Duits-Oostenrijkse kant stelden het Midden-Oosten open voor buitenlandse interventie. De oorlog was een tegenvaller voor de Franse aspiraties in de Levant, aangezien Britten en Russen troepen konden vrijmaken voor deze regio, terwijl de loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk de Franse troepen vasthield.

Bij het uitbreken van de oorlog koos de maronitisch patriarch openlijk partij voor de Fransen. Vele christenen, uitgaande van een snelle geallieerde overwinning, meldden zich als vrijwilliger aan. De Ottomanen accepteerden dit gebrek aan

Libanon (Bron: K. Salibi, *A house of many mansions* (Londen 1988))

De verschillende bevolkingsgroepen van Libanon in kaart gebracht (Bron: I. Rabinovitch, *The war for Lebanon 1980-1985* (Ithaca en Londen 1985) 23)

loyaliteit niet en de Libanon werd met harde hand ingelijfd als gewone provincie. De oorlog leidde tot hongersnood waarbij naar schatting een vijfde van de bevolking van de Libanon stierf.

Het harde optreden van de Turken tijdens de oorlog tegen de Arabische nationalististen, waarbij een aantal leidende figuren werd terechtgesteld, vervreemde deze verder van Istanboel. De geschiedenis leek zich voor de Arabische nationalististen ten goede te keren toen in 1918 een Arabisch bevrijdingsleger, ondersteund door de Britten, onder wie de beroemde Lawrence of Arabia, optrok in de richting van Syrië. De opmars van de bedoeïenen van Faisal, zoon van sharif Hoessein van Mekka, bood uitzicht op een hernieuwd Arabisch kalifaat. De inwoners van Damascus en Beiroet ontvingen hun Arabische bevrijder met groot enthousiasme.

Vooruitlopend op de ineenstorting van het Ottomaanse Rijk was in mei 1916 tussen Groot-Brittannië en Frankrijk de Sykes-Picot overeenkomst gesloten over de verdeling van invloedssferen in het Midden-Oosten. Frankrijk verkreeg controle over de zogenaamde 'Blauwe Zone', ook wel 'Westelijke Zone' genoemd, die de regio omvatte van Safad in Palestina tot Alexandretta (het huidige Iskenderun in Turkije) in het noorden, alsmede Cilicië. De Blauwe Zone omvatte het grootste deel van huidig Libanon en vormde weer een onderdeel van 'Zone A', die ook het Syrische achterland omvatte en onder Arabisch bestuur zou komen.³ In de Hoessein-McMahon correspondentie, waarin de Britten hun afspraken met sharif Hoessein vastlegden, werd de afscheiding van deze Franse zone bevestigd, toen de Britten een claim van sharif Hoessein op de Blauwe Zone van de hand wezen omdat deze niet puur Arabisch zou zijn en omdat de Fransen speciale belangen in dit gebied hadden. De Britten wilden de rest van Syrië wel onder directe Arabische controle brengen om hun belofte in ieder geval deels gestand te doen. Zo ontstond met het *Sykes-Picot Agreement* de facto een Groot-Libanon, dat in de volgende jaren steeds verder vorm kreeg.

Na de Eerste Wereldoorlog

De oorlog had Frankrijk uitgeput en de Franse positie in de Levant was aanzienlijk verzwakt. De Britten waren de overwinnaars in het Midden-Oosten en de geallieerde strijdmacht waarvan generaal Allenby commandant was, bestond uit 45.000 Britten en slechts 8.000 Franse soldaten, welke laatsten in meerderheid in Cilicië waren gelegerd.

Groot-Brittannië diende te besluiten hoe de deels tegenstrijdige belofte gedaan aan de Arabieren enerzijds en Frankrijk anderzijds met elkaar te rijmen. Besloten werd de Libanon en de kuststrook conform de Sykes-Picot afspraken onder directe Franse controle te stellen, terwijl de rest van Syrië onder de regering van Faisal in

Damascus werd geplaatst. Maar de precieze afbakening van de twee gebieden en hun toekomstige relatie werden vooralsnog in het midden gelaten.

De Administratieve Raad werd weer het centrum van het bestuur van de Libanon. De Maronitische Kerk was als organisatie versterkt uit de oorlog gekomen en overheerste het politieke toneel. De maronieten meenden dat hun beschermheren moreel verplicht waren de christenen van Libanon aan een eigen staat te helpen. De ervaringen tijdens de oorlog versterkten de mening van de christenen dat onafhankelijkheid de enige optie was. De hongersnood deed de overtuiging postvatten dat het Libanongebergte alleen onvoldoende basis was voor de Libanese economie en dat gebiedsuitbreiding nodig was. Ook de behoefte aan buitenlandse protectie was sterker dan tevoren. Vele christenen voelden er weinig voor de privileges van het Mutasarrifaat op te geven en deel uit te gaan maken van het groot-Arabische rijk dat emir Faisal vanuit Damascus trachtte te stichten.

De Maronitische Kerk en de Administratieve Raad zonden tussen 1918 en 1920 drie missies naar Parijs om de besluitvorming van de Vredesconferentie en het Franse parlement te beïnvloeden. De voorstellen van deze missies en van de diverse pressiegroepen vonden veel weerklank onder de Franse bevolking en parlementariërs. De maronieten, en met name hun patriarch Hawayik, buiten deze gevoelens ten volle uit om hun eigen doelen te bevorderen.

De delegatie van patriarch Hawayik was, buiten die van Faisal zelf, de enige uit Syrië die haar belangen kwam verdedigen op de Vredesconferentie. De andere gemeenschappen in de Blauwe Zone werd niet toegestaan een eigen delegatie naar Parijs te zenden om hun bezwaren tegen afscheiding van Libanon van Syrië voor het voetlicht te brengen. Ook binnen de christelijke gemeenschap was kritiek op het optreden van de patriarch.

Faisal en Frankrijk (oktober 1918-december 1919)

Nog voor de verovering van Damascus in oktober 1918 door de Britse en Arabische strijdkrachten, had Faisal de burgemeesters van de kuststeden en de leiders van de druzen en maronieten opgeroepen zich bij de Arabische regering aan te sluiten. Patriarch Hawayik lichtte de Fransen in, die dit opvatten als een inbreuk op de Sykes-Picot afspraken en besloten te interveniëren.

De Libanon en de kuststrook werden snel onder controle gebracht, maar de situatie in de Beekavallei ten oosten van de Libanon bleef onduidelijk. Eind oktober 1918 bezocht Faisal steden in de Beekavallei, waar hij door de moslimbevolking enthousiast werd begroet. In dezelfde maand mondde een bezoek van Faisal aan Beiroet uit in een anti-Franse en anti-christelijke betoging van de moslimbevolking. In november 1918 werd tot tevredenheid van de moslimbevolking

een Brits-Franse verklaring uitgegeven waarin werd bepaald dat de lokale bevolking recht op zelfbeschikking had.

De Fransen waren aanvankelijk verbaasd over de populariteit van het Arabische nationalisme en teleurgesteld dat zij slechts door het christelijk deel van de bevolking als bevrijders werden binnengehaald. Zij waren zeer gefrustreerd over Britse activiteiten om hun positie te verzwakken, maar beseften voorlopig niet zonder Britse steun te kunnen. Premier Clemenceau beschouwde de politiek ten aanzien van het Midden-Oosten in een breed kader. Hij was bereid in die regio concessies te doen aan de Britten en Amerikanen als dit nodig was om hun steun te winnen voor zijn plannen ten aanzien van de *containment* van Duitsland. Maar toenemende druk vanuit het parlement dwong hem een harder standpunt in te nemen tegenover Britse claims en zich meer in te zetten voor Franse 'rechten' in Syrië.

Frankrijk trachtte gedurende het eerste deel van 1919 een compromis te bereiken met Faisal. Deze voelde echter evenmin als zijn Britse adviseur Lawrence veel voor concessies aan Frankrijk. Hij was uiteindelijk bereid om aan zijn achterban een compromisvoorstel van Clemenceau voor te leggen, dat een Frans mandaat over heel Syrië inhield in ruil voor de Franse erkenning van de onafhankelijkheid van Syrië 'in de vorm van een federatie van lokale gemeenschappen'. Hierbij zou de Westelijke Zone onder het bestuur van Faisal zijn gesteld, in ruil voor het Franse mandaat over Groot-Syrië.

De onderhandelingen tussen Faisal en Frankrijk alarmeerden de maronieten. In de zomer van 1919 braken in het Libanongebied protesten uit tegen het Franse beleid. Frankrijk had zo de maronieten van zich vervreemd, zonder dat uiteindelijk met Faisal een overeenkomst kon worden gesloten over een Frans mandaat over geheel Syrië.

Faisal vertrouwde er op dat de inmiddels ingestelde internationale onderzoekscommissie (de King-Crane Commissie) op basis van de wensen van de lokale bevolking Syrië zijn onafhankelijkheid zou geven en zag derhalve geen noodzaak tot concessies. De Fransen waren sterk tegen een internationale onderzoekscommissie omdat zij vreesden dat de overgrote meerderheid van de moslims tegen een Frans mandaat zou zijn. In ruil voor eventuele deelname in de Commissie eiste Frankrijk de vervanging van Britse troepen in de Blauwe Zone door Franse. Aan deze eis werd geen gehoor gegeven. Ook de Britten deden uiteindelijk niet mee, zodat de commissie die in juli 1919 in Damascus aankwam slechts uit twee Amerikanen bestond.

Frankrijk besloot zich naar aanleiding van de King-Crane Commissie volledig achter de maronitische eisen te stellen om te bewijzen dat zijn mandaat kon rekenen op lokale steun. Faisals aanhangers in de Westelijke Zone werden kort gehouden

en een campagne werd opgezet om andere gemeenschappen aan de Franse kant te krijgen. Ook de maronieten vreesden het onderzoek door de internationale commissie en een plebisciet, en besloten zich weer geheel achter Frankrijk op te stellen. De King-Crane Commissie kwam na een breed onderzoek naar de wensen van de diverse gemeenschappen tot de aanbeveling dat Libanon een deel van Syrië zou blijven en een grote mate van lokale autonomie zou genieten en dat emir Faisal staatshoofd van Syrië zou worden.⁴

Door de opstelling van Faisal en de conclusies van de King-Crane Commissie zag patriarch Hawayik zich gedwongen naar Parijs af te reizen om de christelijk-Libanese zaak te bepleiten op de Vredesconferentie. In juni 1919 nam de Administratieve Raad een resolutie aan waarin hem het mandaat werd gegeven voor alle inwoners van de Libanon te spreken en een Groot-Libanon te vragen. Maar in feite bestond de delegatie alleen uit maronitische bisschoppen en de Grieks-katholieke bisschop van Zahlah.

De regering van Clemenceau begon in toenemende mate te twijfelen aan haar beleid gericht op een entente met de Arabische nationalistten. Voor de Fransen woog het belang van een onafhankelijk christelijk Libanon als een Frans bruggehoofd in het Midden-Oosten steeds zwaarder. Bovendien groeide de binnenlandse politieke en clericale druk om de christenen tegemoet te komen. In september 1919 werd de Franse greep op Libanon versterkt, toen premier Clemenceau een akkoord tekende met Lloyd George over de vervanging van Britse door Franse troepen in de Blauwe Zone en Syrië.

In oktober presenteerde Hawayik een memorandum aan de Vredesconferentie waarin hij vroeg om de stichting van een Groot-Libanon binnen zijn 'natuurlijke en historische grenzen' en onder Frans mandaat. In november schreef Clemenceau hem een cruciale brief, waarin de Franse regering voor het eerst een onafhankelijk Libanon steunde, hoewel zij zich niet uitsprak over de grenzen.

In oktober arriveerde ook Faisal in Parijs, maar na het akkoord met Lloyd George was er voor de Fransen minder reden zich nog door zijn wensen te laten beïnvloeden. Tijdens hernieuwde onderhandelingen met Faisal eind 1919, drong de Franse premier aan op scheiding van Libanon en Syrië. Faisal was uiteindelijk bereid om een onafhankelijk Libanon onder Frans mandaat te accepteren en op 28 december werd een concept-akkoord opgesteld waarbij de Caza's Sidon, Tyre, Marj'uyun, Hasbaya en Rashayya aan het gebied van het voormalig Mutasarrifaat werden toegevoegd. De nieuwe Franse regering van premier Millerand, in januari 1920 aangetreden, en de extremere elementen in Faisals entourage wezen het compromis echter af.

Tijdens de regering van Millerand werd het Levant-beleid sterk beïnvloed door generaal Gouraud, die in oktober 1919 was benoemd tot Hoge Commissaris, en

zijn secretaris-generaal, De Caix. Gouraud was een oorlogsheld en een vurig katholiek, gevoelig voor pressie door de Franse clerus en de Maronitische Kerk. De Caix was ervoor, een klein en stabiel Libanon te creëren, door gebieden met een moslim meerderheid buiten het nieuwe Libanon te houden. Hij hield vooral de Franse belangen goed in het oog en was daarbij van mening dat Frankrijk zich niet te veel voor het katholieke karretje moest laten spannen.

Toenemende spanningen tussen Frankrijk en Faisal (december 1919-maart 1920)

De verschillende aspiraties van de bevolkingsgroepen in de Franse zone leidden tot toenemende spanningen. De eerste gevechten braken uit in juli 1919 en raids over en weer tussen maronieten en druzen vonden plaats in het Libanongebergte. De situatie werd nog onbeheersbaarder toen Frankrijk zich genoodzaakt zag een groot deel van zijn troepen naar Cilicië te sturen voor gevechten tegen de Turken. De overeenkomst tussen Clemenceau en Lloyd George leidde eind 1919 tot de terugtrekking van de Britse troepen. Hierop braken nieuwe gevechten uit tussen troepen van de Arabische regering enerzijds en de Fransen en hun christelijke aanhangers anderzijds. Tussen 6 december 1919 en 6 januari 1920 werden dertig dorpen aangevallen en duizenden christenen vluchtten naar de kust.

De Fransen besloten, mede onder druk van de Franse publieke opinie, tot harde maatregelen. Een strafexpeditie verwoestte verschillende sjjiitische dorpen. Tienduizenden sjjieten vluchtten naar de oostelijke zone, een aantal van hun leiders werd in absentia ter dood veroordeeld en andere werden gedeporteerd. Hoge herstelbetalingen moesten worden betaald aan de getroffen christelijke dorpen. Het Franse optreden werd enigszins getemperd door de Britse claim op het gebied ten zuiden van de rivier de Litani. Indien het Franse bestuur de sjjieten in het zuiden te zeer van zich vervreemde, zouden zij bij een eventueel plebisciet ongetwijfeld opteren voor een Brits mandaat.

Eind 1919 besloten de Arabische nationalistten de controle over Syrië inclusief de Blauwe Zone militair af te dwingen door middel van een guerilla-oorlog. Vanaf eind 1919 tot zomer 1920 waren Franse posities in de Westelijke Zone constant doelwit van aanvallen. Men wilde bovenal de overname van de Beekavallei door de Fransen, zoals afgesproken tussen Lloyd George en Clemenceau, voorkomen door te laten zien dat deze een hoge prijs zou vragen. De overvallen door Arabische nationalistten op Franse posities deden de verhouding tot Faisal snel verslechteren. Hier kwam nog de Franse frustratie bij over de zware verliezen tegen de Turken in Cilicië. Na een akkoord met de Turken in begin 1920, kon Frankrijk zijn militaire

kracht concentreren op Libanon. De Libanese christenen en de Frans-christelijke kringen in Beiroet drongen aan op een militaire afrekening met de Arabische regering in Damascus.

Patriarch Hawayik was bezorgd over de ontwikkelingen en besloot begin februari 1920 een derde missie naar Parijs te sturen, met name om aan te dringen op grenzen zoals door hem voorgesteld in zijn Memorandum. De daaropvolgende zeven maanden lobbywerk leverden de maronieten veel politieke steun op in het Franse parlement, maar ook steun van belangengroepen als de Katholieke Kerk en Kamers van Koophandel. De aanwezigheid van de missie was doorslaggevend bij het trekken van de grenzen, in juli en augustus 1920, van Groot-Libanon.

De breuk tussen Frankrijk en Faisal werd definitief toen deze zich op 8 maart 1920 door het Syrische Congres tot 'Koning van Syrië, Libanon en Palestina' liet uitroepen. Millerand was van mening dat een overeenkomst met de Arabische nationalistenvoorgoed onmogelijk was en besloot militair te interveniëren. Hij wilde echter wachten om in de Vredesconferentie de kans op een Frans mandaat niet in gevaar te brengen en om voldoende troepen te kunnen overbrengen. Een sterke lobby in het Franse parlement dwong Millerand echter de Beekavallei al eind maart 1920 in te lijven bij Libanon.

Op weg naar Groot-Libanon (maart 1920-september 1920)

Het uitroepen van een onafhankelijk Syrisch koninkrijk door het Syrisch Congres in maart, waaraan ook afgevaardigden uit de Westelijke Zone deelnamen, leidde tot onrust onder de christenen. Aangemoedigd door Frankrijk verzamelden afgevaardigden uit Beiroet en de Libanon en leden van de Administratieve Raad zich na het uitroepen van de Syrische onafhankelijkheid te Ba'abda. Zij riepen de Libanese onafhankelijkheid uit en eisten een Groot-Libanon onder Frans mandaat. De Administratieve Raad besloot bovendien een grondwet op te stellen. Frankrijk, dat juist de positie van de Raad wilde uitkleden en erop aandrong dat de gouverneur voor Libanon een Fransman zou zijn, was niet gelukkig met dit onafhankelijkheidsverlangen van de Libanese christenen.

Uit frustratie en teleurstelling over de Franse opstelling, die de Libanezen geen enkele verantwoordelijkheid liet, ging een aantal christenen, met name uit de Grieks-orthodoxe gemeenschap van Beiroet, zijn positie tegenover Faisal heroverwegen. Toen in de zomer van 1920 geruchten de ronde deden dat Faisal en de Fransen binnenkort een compromis zouden bereiken, besloten zeven van de twaalf leden van de Administratieve Raad tot een akkoord met Faisal te komen. In een Memorandum van 10 juli 1920 stelden zij voor dat de Libanezen hun eis voor een Frans mandaat zouden opgeven in ruil voor erkenning door Faisal van de

Libanese onafhankelijkheid. De 'zeven' waren bovendien van plan hun voorstel na een akkoord met Faisal naar de Vredesconferentie mee te nemen. De Fransen waren echter op de hoogte van de plannen en namen de zeven, waaronder de broer van patriarch Hawayik, op weg naar Damascus gevangen en veroordeelden hen tot deportatie en zware boetes. Op 12 juli ontbonden de Fransen de Administratieve Raad, waardoor het belangrijkste obstakel voor directe Franse controle werd verwijderd.

De Fransen, die al in mei hadden besloten tot militaire actie wanneer de tijd rijp zou zijn, besloten het incident van het 'Memorandum van de Zeven' aan te grijpen om een ultimatum aan Faisal te sturen. Inmiddels had Frankrijk bovendien te San Remo het mandaat over Syrië ontvangen, waardoor het zich politiek vrijer voelde op te treden. Gouraud voelde zich nu ook militair sterk genoeg om de actie uit te voeren. Op 24 juli versloegen de Fransen bij Maysalun een kleine legermacht van Faisal en een dag later werd Damascus ingenomen.

Direct na de slag begonnen de christenen met verhoogde intensiteit te lobbyen voor Groot-Libanon. Binnen de Franse gelederen duurde de discussie over de grenzen van Libanon en de toekomstige relatie tussen Libanon en Syrië voort. Gouraud bleef de christelijke eisen voor een Groot-Libanon ondersteunen, De Caix prefereerde nog steeds een kleiner maar homogener Libanon, inclusief de Beeka en de Akkar (een vruchtbare streek in het noorden) maar zonder het grootste deel van de kuststrook. Een hoofddoelstelling van De Caix was het isoleren van het soennitische achterland van Syrië door de inrichting van minderheden-staatjes. Door de Akkar, voor een belangrijk deel Grieks-orthodox, toe te voegen zou zijn versie van Libanon grenzen aan de voorziene alawitische staat in het noorden, zodat de overwegend soennitische kuststrook zou zijn afgesneden van het achterland. Door aan Libanon de Beekavallei toe te voegen, waarin toch slechts weinig soennieten woonden, zouden de belangrijke wegen die er doorheen liepen worden afgesneden van Syrië.

In hoeverre de christenen c.q. de maronieten zouden overheersen in het nieuwe Libanon hing af van de grenzen. Het Mutasarrifaat van de Libanon was slechts circa 4.000 km². De westerse machten hadden in 1860 namelijk een zo homogeen mogelijk gebied willen creëren, terwijl de Ottomanen het autonome Mutasarrifaat zo klein mogelijk hadden willen houden. De christenen eisten dat andere delen bij de Libanon zouden worden getrokken: Tripoli en de Akkar in het noorden, de Beekavallei in het oosten alsmede de kuststeden. Zij baseerden hun claim op de 'historische' grenzen onder de Ma'n dynastie, en op het argument dat de Mahr al-Kalb in het noorden, de anti-Libanon in het oosten, de Litani in het zuiden en de zee in het westen 'natuurlijke' grenzen zouden zijn. Daarnaast werd gesteld dat Libanon alleen economisch levensvatbaar was binnen deze grenzen. De afwezigheid

van vlaktes voor graanbouw, zoals de Akkar en de Beeka, was aan het einde van de negentiende eeuw een acuut probleem geworden door de snelle bevolkingsgroei en was desastreus gebleken tijdens de Eerste Wereldoorlog.

De welvaart van de stad en de slechte economische situatie in de bergen, onder andere door de teruglopende zijdehandel, had vele christenen uit de bergen gelokt. Tussen 1900 en 1914 verlieten circa 100.000 Libanezen, een kwart van de bevolking, de Libanon op weg naar Egypte, de Verenigde Staten, Zuid-Amerika en West-Afrika. Ook deze aderlating werd gebruikt als argument voor het uitbreiden van het Mutasarrifaat, opdat emigratie niet langer nodig zou zijn.⁵

Gouraud hield vast aan onverkorte uitvoering van de christelijke wensen, hetgeen hij zag als het afbetalen van een morele schuld die Frankrijk had. De maronieten hadden in de oorlog immers geleden wegens hun loyaliteit jegens Frankrijk. In augustus overwoog Gouraud een eenzijdige actie om een fait accompli te creëren. Hij nam aan dat de moslims zich wel zouden neerleggen bij de christelijke dominantie na de vernedering van Faisal bij Maysalun. Onder druk van Gourauds memoranda gaf premier Millerand hem in augustus het groene licht voor de creatie van Groot-Libanon.

Op 1 september 1920 riep Gouraud de onafhankelijkheid van Libanon uit 'van de Nahr al-Kabir tot Ras Naqura en van de Middellandse Zee tot en met de anti-Libanon'.

Groot-Libanon (september 1920)

Hoewel Groot-Libanon zoals dat op 1 september werd uitgeroepen economisch levensvatbaarder was dan het voormalig Mutasarrifaat, ging de uitbreiding ten koste van de vroegere relatieve homogeniteit. Bijna de helft van de inwoners van de nieuwe staat was moslim en de annexatie door de christelijke staat had hen gefrustreerd. Het percentage christenen was in het Mutasarrifaat bijna 80% geweest, maar daalde in Groot-Libanon sterk. De volkstelling van 1932 gaf, ondanks manipulaties, een resultaat van nog geen 51%. De maronieten waren met circa 30% nog wel de grootste sekte in Groot-Libanon, maar hadden hun absolute meerderheid van 58% binnen het Mutasarrifaat verloren. De Melkieten (Grieks-orthodox en Grieks-katholiek) bleven met circa 20% procentueel ongeveer even groot, de druzen zakten van 11% naar 7%, de soennieten groeiden van 3,5% naar 22% en het percentage sjiïeten steeg van 5,5% naar 20%. Van de nieuw toegevoegde bevolking was slechts 35% christen en in alle toegevoegde districten waren de moslims in de meerderheid. Door de na 1920 verder toenemende christelijke emigratie, daalde verhoudingsgewijze het aantal christenen nog verder.⁶

De christenen, en met name de maronieten en Grieks-katholieken, hadden in

meerderheid weinig begrip voor de Franse waarschuwingen met betrekking tot de demografische consequenties van een Groot-Libanon. Andere christenen waren zich wel bewust van de implicaties van de grote aantallen moslim-inwoners, maar waren ervan overtuigd dat ze met Franse hulp hun dominante positie zouden weten te handhaven.

Ook waren er christenen, veelal niet-katholieke, die meer zagen in een seculier Libanees of Groot-Syrisch nationalisme waarin alle sektes hun plaats zouden kunnen vinden. Een deel van de Grieks-orthodoxe gemeenschap was beïnvloed door de nieuwe Arabisch-nationalistische ideeën. Velen hadden een grotere afkeer van maronitisch-katholieke dominantie in Libanon dan van moslim dominantie in Groot-Syrië. Over het algemeen waren de banden met de eveneens urbane soennieten sterker dan met de maronieten uit het Libanongebergte. Ook de handel met de binnenlanden van Syrië had vooral belang bij goede contacten met de soennieten. De Grieks-orthodoxe patriarch steunde de regering van Faisal na diens nederlaag bij Maysalun niet meer. Ook door het wegvallen van Russische protectie na de revolutie van 1917, was het voor de Fransen vrij eenvoudig om de Grieks-orthodoxen aan hun kant te krijgen. De Grieks-orthodoxe steun aan Frankrijk werd geformaliseerd in een overeenkomst met patriarch Haddad, waarbij de Fransen financiële hulp toezegden voor de Grieks-orthodoxe instellingen. Toch bleven velen ongelukkig met Groot-Libanon en de katholieke dominantie, de handelsklasse om economische redenen, de clerus vanwege de concurrentie.

De meerderheid van de soennieten zag Libanon als een kunstmatig gecreëerde staat waarin zij waren afgesneden van het Syrische achterland en de Arabische natie. Plotseling waren zij van geprivilegieerde meerderheid binnen het Ottomaanse Rijk tot minderheid in een christelijke staat geworden. Het verlies aan handelscontacten met het Syrische binnenland was een harde klap voor de soennitische handelsklasse. Bovendien discrimineerden de Fransen in hun belastingheffing tussen de inwoners van het oude Mutasarrifaat en de overige Libanezen, waardoor de nieuwe gebieden onevenredig bijdroegen aan de nationale begroting. Sommige soennieten steunden de christenen die om volledige onafhankelijkheid vroegen, niet omdat ze voor de Libanese staat waren, maar om op deze wijze een einde te maken aan de Franse bemoeienissen. De meerderheid van de soennieten bleef echter een volledige unie met Syrië voorstaan en integratie in de Arabische wereld.

De druzen waren altijd onderdeel geweest van de micro-kosmos van de Libanon en het concept Libanon was door hen min of meer geaccepteerd. Aan de andere kant vreesden ze maronitische dominantie en wisten ze dat ze verhoudingsgewijs een onbelangrijker positie zouden innemen in een Groot-Libanon. In 1921 erkende een meerderheid van de druzische notabelen een Frans mandaat in ruil voor een aanzienlijke mate van autonomie.

Hoewel de sjiïeten over het algemeen de nationalistten steunden, was dit niet altijd vol overgave. Ze vreesden in Groot-Syrië een minderheid te worden, terwijl de sjiïtische notabelen in Groot-Libanon een belangrijke rol zouden kunnen spelen. Dit gold vooral voor de Jabal Amil, waar de banden met Damascus nooit sterk waren, en in mindere mate voor de sjiïeten in de Beekavallei. De strafcampagnes in de zomer van 1920 veroorzaakten een sterk anti-Frans sentiment onder de sjiïeten. Duizenden waren gevlucht naar Noord-Palestina en Trans-Jordanië. De Jabal Amil bleef onrustig totdat na de nederlaag van Faisal veel sjiïtische notabelen besloten eieren voor hun geld te kiezen. De feodale structuur van de sjiïtische maatschappij maakte het, evenals bij de druzen, mogelijk de hele gemeenschap te winnen door het paaien van de traditionele lokale leiders. De sjiïeten richtten zich in toenemende mate op emancipatie binnen Libanon en met name op de erkenning van de *Sjia* als onafhankelijke religieuze school, hetgeen in 1926 werd gerealiseerd.

Het fait accompli van Groot-Libanon dwong vele opposanten tot de keuze tussen meewerken of invloed verliezen. In Beiroet was bovendien een proces van nauwe samenwerking gaande tussen de seculiere leiders en de elites van de verschillende gemeenschappen waaruit nieuwe gedachten over de vormen inrichting van de Libanese staat voortkwamen. De economische groei tijdens het mandaat maakte het integratieproces aanzienlijk eenvoudiger. De elites uit de nieuwe gebiedsdelen konden eenvoudig worden geïntegreerd in het economische leven. De Libanese havens werden steeds belangrijker voor de doorvoer naar het Syrische achterland, mede omdat tussen Libanon en Syrië geen douanegrens werd ingesteld.

Frankrijk richt Libanon in (september 1920-1926)

De Franse invloed op de totstandkoming van Groot-Libanon was doorslaggevend. Frankrijk hield de moslim-oppositie in toom totdat de centrifugale krachten werden overheerst door de centripetale. De Fransen legden politieke compromissen op, die de diverse gemeenschappen onderling vermoedelijk niet hadden kunnen bereiken.

De keuze waarmee de Fransen werden geconfronteerd, was tussen het honoreren van de eisen van de christenen ten aanzien van een onafhankelijk Groot-Libanon en een compromis met de moslim meerderheid in het mandaatgebied. Alleen een akkoord met de moslims zou de kosten voor Frankrijk kunnen beperken, waardoor de groeiende interne druk in Frankrijk om het mandaat op te geven zou verminderen. Uiteindelijk bleek echter doorslaggevend dat het Hoge Commissariaat de christenen niet tegen zich in het harnas durfde te jagen, hoewel het voor vele bestuursambtenaren duidelijk was dat voor een structurele oplossing concessies aan de Arabische nationalistten nodig waren.

De christenen waren van mening dat Frankrijk te weinig bevoegdheden overdroeg aan de lokale bevolking. De belangrijkste strijdpunten waren de nationaliteit van de gouverneur en de zeggenschap en de kiesprocedures van de toekomstige Representatieve Raad. De Fransen benoemden in 1920 een Franse gouverneur voor Libanon, waarmee ze onder meer reageerden op druk van moslims en niet-katholieke christenen die niets voelden voor een maronitische gouverneur. Tevens benoemde Gouraud een nieuwe Representatieve Raad voor Groot-Libanon van zeventien leden op basis van confessionele vertegenwoordiging. Ondanks het feit dat de Fransen veel druk uitoefenden ten gunste van de verkiezing van loyale kandidaten, verzette de Raad zich regelmatig tegen Franse plannen die de autonomie van Libanon beperkten.

Groeiende oppositie in het Franse parlement dwong de regering de budgetten voor Libanon en Syrië sterk in te krimpen. De Caix kreeg de opdracht een plan op te stellen voor een Syrische staat waarvan alle gebieden onder Frans mandaat deel zouden uitmaken. Syrië moest verdeeld worden in religieuze eilanden, waardoor de invloed van de soennieten beperkt kon worden. De regio's dienden voortaan hun eigen begrotingen op te brengen om de druk op de schatkist te verlichten. Het plan waarvoor uiteindelijk werd gekozen, verdeelde Syrië in vijf autonome staten in confederatief verband: Libanon, een alawitische staat, Aleppo, Damascus, en een druzische staat in het zuiden.

In 1921 benoemden de Britten Faisal tot koning van Irak en zijn broer Abdoellah tot koning van Trans-Jordanië. De Fransen trokken de conclusie dat een verenigd Syrië beter het hoofd zou kunnen bieden aan deze dreiging. De maronieten en de meerderheid van de Administratieve Raad beschouwden de Franse voorstellen, met name dat voor een gemeenschappelijke begroting voor Syrië en Libanon, als een concessie aan de Arabische nationalistes. Toen echter de Syrische confederatie in juni 1922 werd gesticht, besloot Frankrijk toch om Libanon hier buiten te houden.

In 1922 werden verkiezingen gehouden voor de Representatieve Raad van Groot-Libanon, op basis van confessionele verhoudingen. De verkiezingen werden gekenmerkt door interventie van het Hoge Commissariaat en de Maronitische Kerk, afwezigheid van nationale partijen en tegenstellingen langs sektarische, regionale en persoonlijke lijnen. De overgrote meerderheid van de soennieten boycotte de verkiezingen uit protest tegen de Libanese staat en het Franse mandaat. De Raad zou voortaan uit dertig afgevaardigden bestaan, die om de vier jaar zouden worden verkozen op basis van een ingewikkeld kiessysteem. Hierbij zouden alle sektes proportioneel worden vertegenwoordigd op basis van de verhoudingen van de census van 1921. De Fransen waren van mening dat een dergelijk systeem de

angst voor maronitische dominantie bij de andere sektes zou wegnemen, waardoor integratie van deze sektes in Groot-Libanon mogelijk zou worden.

De voorzitter van de Raad en zijn opvolgers waren maroniet, de vice-voorzitter soenniet en de twee secretarissen sjiïet en Grieks-orthodox. Zo begon de balans tussen de sekten, die later zou terugkomen in het Nationale Pact van 1943, vorm te krijgen. De Raad werd in toenemende mate onafhankelijk van Frankrijk, vaak meer dan de Fransen lief was. De invloed van de Raad op het beleid bleef beperkt, maar hij speelde een belangrijke rol als symbool van Libanese onafhankelijkheid. Tevens was het een oefening in pluriforme besluitvorming ter voorbereiding op de latere parlementaire democratie. In de Raad integreerden de soennitische leiders in toenemende mate, hetgeen in 1943 de entente met de maronieten mogelijk maakte.

Alhoewel de Libanezen de kieswet steunden, was er veel protest tegen de nieuwe regels inzake de verdeling van zeggenschap tussen Raad en gouverneur. De Raad zou niet veel meer worden dan een adviserend lichaam voor de gouverneur. De Libanezen beschuldigden Frankrijk ervan in weerwil van de afspraken over het mandaat Libanon te behandelen als een kolonie.

In 1924 werd generaal Weygand, die in 1922 Gouraud was opgevolgd als Hoge Commissaris, plotseling vervangen door generaal Sarrail als gevolg van de winst van links in de Franse verkiezingen van mei 1924. In december 1924 zou de Syrische confederatie een eenheidsstaat worden, conform een beslissing van Weygand, genomen op de dag van zijn vertrek. Dit besluit activeerde de soennieten weer, die eisten dat ook Libanon, of in ieder geval delen daarvan, bij het nieuwe Syrië diende te worden getrokken.

Impulsief als hij was, besloot Sarrail op zijn eerste werkdag mee te delen dat de Franse gouverneur voor Libanon zou worden vervangen door een Libanese gouverneur als bewijs van de nieuwe liberale politiek. Toen Sarrail echter bemerkte dat zijn plan prematuur was, benoemde hij alsnog de Fransman Leon Cayla tot gouverneur. Binnen een week had hij al een forse chaos en vele vijanden gecreëerd.

Sarrail werd als atheïst en vrijmetselaar gewantrouwd door de christenen, terwijl de moslims hoopten dat hij conform het beleid van het nieuwe linkse kabinet van premier Herriot meer gevoel zou hebben voor de aspiraties van de bevolking. Hij trachtte het vertrouwen van de moslims te winnen en was de eerste zes maanden zeer voorkomend tegenover de Arabische nationalistes. Dit bleek echter averechts te werken: de relatie met de christelijke bondgenoten raakte verstoord en de moslims werden aangemoedigd hogere eisen te stellen.

Sarrail wilde van Libanon in korte tijd een modern land maken door de introductie van seculiere structuren. Cayla kreeg de eerste helft van 1925 de vrije hand om hervormingen door te voeren die als doel hadden de trouw aan de staat in

plaats van aan een sekte te bevorderen. Cayla wilde het onderwijs in handen van de staat geven en een uniform seculier systeem invoeren, waarbij de moslims hun sociaal-economische achterstand konden inlopen en in Groot-Libanon integreren. Het meest ingrijpende voorstel van Sarrail en Cayla was de afschaffing van het confessionalisme en de vervanging daarvan door algemene, directe verkiezingen.

Herriot, die niet was geïnformeerd over deze voornemens, instrueerde Sarrail echter de uitgeschreven verkiezingen volgens de oude methodiek te laten plaatsvinden. Bij de verkiezingen in juni en juli trachtte het Hoge Commissariaat de zaak naar zijn hand te zetten. Het wenste immers een loyale Raad die een grondwet zou opstellen die volgens het mandaat in 1926 diende te worden ingevoerd. Het resultaat was een dociele Raad die 'spontaan' zijn steun uitsprak voor Sarrail en de eis van een Libanese gouverneur liet vallen.

Het Hoge Commissariaat begon met het opstellen van de grondwet, maar door het uitbreken van de opstand van de Syrische druzen in de zomer van 1925, waarbij ook Arabische nationalistische aansloten, werden de Fransen gedwongen hun Levant-beleid te heroverwegen. De grenzen van Libanon werden opnieuw ter discussie gesteld, evenals de verhouding tussen Syrië en Libanon.

De christenen in Libanon waren aanvankelijk niet ongelukkig met dit bewijs van de onjuistheid van het beleid van Sarrail en van de onbetrouwbaarheid van de moslims als bondgenoot. In september werden zij toch ongerust toen de opstand zich uitbreidde in de richting van de Beeka en Zuid-Libanon en de mogelijkheid zich voordeed dat deze zou overslaan naar de druzen in de Shouf en de Wadi al-Taym. Zayd al-Atrash, de broer van de opstandelingenleider Sultan al-Atrash, trok met duizend man in de richting van de Wadi al-Taym en bezette deze druzisch-christelijke regio. Hij riep de christenen op zich aan te sluiten bij de opstand. Ondanks orders van Sultan al-Atrash hen geen haar te krenken, raakten de christenen in de wijde omtrek in paniek en sloegen op de vlucht.

De Fransen hadden onvoldoende troepen om de Beeka te beschermen en vormden milities van christenen, Koerden, Circassiërs en Armeniërs. De meeste leiders van de Libanese druzen besloten afzijdig te blijven, hoewel veel jongeren zich bij de opstand in Syrië aansloten. Eind november 1925 werd de druzische opmars gestuit door het Franse garnizoen van Rashayya en begin december werden de druzen tot Syrië teruggedrongen. De opstand in Libanon was hiermee ten einde.

Nadat de rust was teruggekeerd, konden alle krachten weer worden gewijd aan het opstellen van de grondwet. Deze werd in 1926 aangenomen. Groot-Libanon had hiermee zijn definitieve vorm gekregen.

Samenvatting en conclusie

In de periode tussen 1918 en 1926 is de kiem gelegd voor de chronische instabiliteit die Groot-Libanon heeft gekenmerkt. De beslissing van 1 september 1920 om gebieden met een moslim meerderheid aan het Mutasarrifaat toe te voegen, negeerde niet alleen de wens van de meerderheid van de bevolking van deze gebieden, maar ook de aspiraties van de Arabische nationalistes, de afspraken gemaakt in de oorlog tussen de Britten en de Arabieren en de regels van de Volkenbond. De spanningen namen verder toe omdat de christenen, onder aanvoering van de maronieten, trachtten de geprivilegieerde positie, die zij in het Mutasarrifaat hadden gehad, binnen Groot-Libanon te behouden en te versterken.

De meerderheid van de islamitische bevolking accepteerde de nieuwe situatie niet of slechts onder dwang. De moslims werden afgesneden van de Arabische wereld waartoe de meerderheid van hen wilde behoren en zij verzetten zich tegen de 'onnatuurlijke' christelijke en Franse plannen. Faisal en zijn aanhangers zagen het streven naar Groot-Libanon als een Frans complot om de Arabieren hun onafhankelijkheid te onthouden en hun natie te verdelen, waarbij de maronieten zich lieten gebruiken als vijfde colonne. Steeds ging er een latente centrifugale kracht uit van de islamitische bevolkingsgroepen, die meer voelden voor volledige rechten binnen een Arabisch of islamitisch kader, dan voor de tweederangs positie die zij onvermijdelijk zouden bekleden in een staat met christelijk karakter. De diepe kloof tussen Arabisch en Libanees nationalisme zou de geschiedenis van Libanon in het interbellum overschaduwen en pas, hoewel slechts gedeeltelijk, ongedaan worden gemaakt door het Nationale Pact van 1943.

In het Nationale Pact werd gekozen voor het ontwikkelen van een eigen Libanese identiteit waarin alle Libanezen hun plaats zouden kunnen vinden. Dit model was gebaseerd op een verdeling van de macht tussen de sekten, waarbij christelijke, en met name maronitische, dominantie werd gegarandeerd. De basisfout was de veronderstelling dat Libanon zijn christelijk-westerse identiteit kon behouden en tevens de moslims zich thuis kon laten voelen in een staat die zij legitiem zouden achten, maar waarbinnen met name voor de sjiïeten slechts een ondergeschikte rol was weggelegd. Om een dergelijke politieke structuur op de langere duur levensvatbaar te doen zijn waren de christenen in Groot-Libanon numeriek te zwak en bovendien was het niet aanvaardbaar dat de maronieten, hooguit een derde van de bevolking, zouden domineren. Het Pact van 1943 tussen de elite van de maronieten en de soennieten kon de tegenstellingen niet overbruggen. Deze onevenwichtigheid uitte zich in terugkerende geweldsuitbarstingen.

Groot-Libanon was niet 'van nature' politiek levensvatbaar, maar werd slechts mogelijk gemaakt door Franse steun voor de christelijke aspiraties. Frankrijk hield

de nieuwe staat net zolang bijeen tot er voor de moslims eigenlijk geen andere optie meer was dan zich neer te leggen bij de nieuwe realiteit. De snelle welvaarts-groei hielp aanzienlijk de centrifugale krachten te beperken.

Andere oplossingen, die in 1920 nog mogelijk waren, hadden wellicht een stabielere situatie opgeleverd. Er was sprake van een gearticuleerde wens tot zelfbeschikking onder de christenen, althans de maronieten en Grieks-katholieken, maar die had beter beperkt kunnen blijven tot de gebieden met een duidelijke christelijke meerderheid. Een dergelijk 'Klein-Libanon' had ongetwijfeld tot minder Arabisch-nationalistisch verzet geleid. Er kan echter weinig twijfel over bestaan dat een (con)federatief verband van een kleiner Libanon met het Groot-Syrische of Groot-Arabische rijk zoals dat Faisal en zijn aanhangers voor ogen stond, zonder Europese inmenging de meest natuurlijke ontwikkeling zou zijn geweest.

Nu Libanon inmiddels ruim zeventig jaar bestaat, kan niet meer aan zijn bestaansrecht worden getornd en een overgrote meerderheid van de huidige Libanezen lijkt de staat als realiteit te hebben aanvaard. Groot-Libanon is geen verstandige keuze geweest, maar ont koppeling van de delen behoort niet meer tot de mogelijkheden en is vermoedelijk ook niet meer de wens van de meerderheid van de inwoners. Wanneer de maronieten Libanon niet van de Arabische wereld hadden willen scheiden en het land niet hadden willen domineren, was de legitimiteit van de staat vermoedelijk al snel ook door de meerderheid van de moslims aanvaard, zoals dit in andere Arabische landen is geschied.

De grenzen van Groot-Libanon zijn niet minder natuurlijk of historisch dan die van andere landen in de regio waarvan de grenzen door de overwinnaars van de Eerste Wereldoorlog zijn getrokken. De interne spanningen maakten bovendien de weg vrij voor grootschalige interventie van buiten, terwijl de toevloed van Palestijnen de oplossing van de interne Libanese problematiek verder compliceerde.

Door zich achter de christelijke wensen op te stellen, heeft Frankrijk zijn relatie met de Arabische nationalistenvan zwaar belast, anti-westers ressentiment aangewakkerd en Syrisch-Arabisch irredentisme bevorderd. De stichting van Libanon werd door beide partijen gezien als een symbolische overwinning van christendom over islam. De Arabisch-nationalistische frustraties namen exponentieel toe, toen in 1948 een andere religieuze minderheid met bescherming van het Westen opnieuw een deel, en nog wel een deel met sterke religieuze connotaties, uit de Arabische natie sneed.

De parallel met Israël dringt zich steeds op: in beide gevallen trachtte een religieuze minderheid een vluchthaven te creëren in het Midden-Oosten. Het territorium dat christenen en zionisten voor ogen hadden, werd grotendeels bewoond door mensen met een andere religie die de legitimiteit van de nieuwe

staat, waarin ze per definitie tweederangs burgers zouden worden, niet wilden en konden erkennen. Twee keuzemogelijkheden liggen dan voor de hand: de staat beperken tot een homogeen gebied door territoriale concessies of integratie van alle religieuze gemeenschappen op voet van gelijkheid binnen een seculiere staat. De enige andere optie is met geweld dominantie af te dwingen en genoegen te nemen met structurele instabiliteit.

Van dit dilemma lijkt Libanon nu met de uitvoering van de akkoorden van Taif uit 1989 te zijn verlost. De christelijke dominantie wordt hierbij opgegeven zodat integratie van de niet-christenen binnen Libanon en van Libanon in de Arabische wereld in principe mogelijk wordt. De optie van terugtrekking op een klein christelijk kanton met een vrijwel homogene bevolking lijkt onder druk van de omstandigheden en bij gebrek aan beschermheren van buiten te zijn verlaten.

Eén ding hebben de christenen in ieder geval bereikt: Groot-Libanon bestaat en is inmiddels door de overgrote meerderheid van de moslims als realiteit aanvaard. De strijd gaat niet meer over de vraag of en in welke vorm Libanon dient te bestaan, maar hoe de diverse bevolkingsgroepen op een eerlijke manier kunnen delen in de macht en welvaart.

Noten

1. Kamal Salibi, *A house of many mansions* (Londen 1988) 72 en volgende; Meir Zamir, *The foundation of modern Lebanon* (New York 1988) 5 en volgende en 97; Albert Hourani, 'Ideologies of mountain and city' in: Roger Owen, *Essays on the crisis in Lebanon* (Londen 1976).
2. Stephen H. Longrigg, *Syria and Lebanon under French mandate* (Oxford 1958) VI.
3. George Antonius, *The Arab awakening* (Beiroet 1938) 248 en volgende.
4. Voor tekst: *ibidem*, 443.
5. Paul Saba, 'The creation of the Lebanese economy' in: Roger Owen, *Essays on the crisis in Lebanon* (Londen 1975).
6. Zamir, *Foundation*, 98.